

Kolářová, Kateřina

Pavlikiáni a pavlikiánské hnutí

Porta Balkanica. 2013, vol. 5, iss. 1, pp. [21]-26

ISSN 1804-2449

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135360>

Access Date: 07. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PAVLIKIÁNI A PAVLIKIÁNSKÉ HNUTÍ

Kateřina Kolářová

Následující příspěvek pojednává o historickém vývoji pavlikiánského hnutí. Dále se zaměřuje na jeho pohyb směrem na východní Balkán, konkrétně do bulharských oblastí, kde tyto heretické skupiny přijaly křesťanství. Jak víme, převážná většina Bulharů jsou pravoslavní křesťané spadající pod vlastní bulharskou církev. Výjimku tvoří dvě skupiny. První skupinou je obyvatelstvo, které během osmanské nadvlády přijalo islám, takzvaní Pomaci. Druhou skupinou jsou katoličtí Bulhaři, což jsou právě Pavlikiáni. Rozlišujeme tedy pavlikiány, tj. příslušníky heretického hnutí, a Pavlikiány – katolické Bulhary.

Historie pavlikiánského hnutí

Pavlikiánství je křesťanské hnutí, které se objevilo v Arménii v 7. století. Za jeho zakladatele je označován Konstantin Mananali, který založil první arménskou pavlikiánskou společnost kolem roku 600. Byl považován za heretika¹ a následně odsouzen na smrt byzantským císařem Konstantinem IV. Pogonatem.²

První zprávy o pavlikiánech pocházejí právě z poloviny 7. století, kdy se tato skupina heretiků usadila na hranicích mezi Arménií a byzantskou říší. Pravděpodobně to byli utečenci z Arménie, kde byli pronásledováni arménskou církví. Pavlikiánství je dnešními badateli spojováno s manichejstvím a bogomilstvím a definujeme jej jako „extremní dualismus“. Hypotézu o arménských kořenech pavlikiánství uvádí ve svém díle Ioan P. Culianu: „Označení paulikiáni odkazuje na koho-

si, zakladatele či významného heresiarchu jménem Pavel. Ovšem obvyklá řecká odvozenina by měla mít v tomto případě podobu „pauliandi“³ (znamenalo by to, že šlo o stoupence Pavla ze Samosaty).⁴

Pavlikiánství podle Petra Sikeliota a patriarchy Fotia představovalo dualistickou sektu⁵, která neuznává staré části Nového zákona ani religiózní a církevní kultury, ikony a relikvie. Zřídka se kříže jako křesťanského symbolu a vnímá ho jako heretický a smrtelný nástroj. Jejich představa o Ježíši měla rysy gnosticizmu. Považují se společně s bogomily za zakladatele katarů.⁶

Pavlikiánství je zvláště významné v dějinách dualismu v Evropě a v Malé Asii: díky jeho existenci můžeme objasnit předávání dualistických doktrín od časů pozdně starověké gnóze až do období bo-

¹ Hereze obecně nebyla chápána jako projev rozumu hloubavého jednotlivce nebo vyjádření touhy zbožných mužů a žen po nalezení vyšší formy etického způsobu života. Stejně tak v herezi nikdo neviděl potřeby nižších společenských vrstev požadujících zlepšení životních podmínek. Tyto potřeby se často skrývaly za vnější náboženskou formu své doby. LAMBERT, M. *Středověká hereze*. Praha 2000, s. 21.

² <http://www.encyklopedie.cz/paulikiáni/> 13.10. 2009

³ CULIANU, P. I. *Dualistické gnóze západu*. Praha 2000, s. 258. Zde také více o pavlikiánských doktrínách, pavlikiánském dualismu či kapitola týkající se pramenů o pavlikiánech.

⁴ Pavel ze Samosaty byl antiošským biskupem, který žil ve druhé polovině 3. století a byl představitelem adopcijnistické hereze. CULIANU, P. I. Op. cit., s. 258.

⁵ Z ontologického hlediska dualismus předpokládá existenci dvou protichůdných postupů.

⁶ O katarech více v již citované publikaci LAMBERT, M. *Středověká hereze*. Praha 2000, s. 76–100, 159–217.

Pavlikiáni netvoří národnostní menšinu v Bulharsku, na rozdíl třeba od Pomaků. Etnografické či subetnické skupiny se vydělují z historických, kulturních a jiných příčin uvnitř určitého etnika (nebo například jsou doloženy specifické případy založené na jazykové bázi), a proto bychom mohli na základě Šatavova členění říci, že Pavlikiáni jsou subetnická skupina vymezující se proti ostatním Bulharům svou odlišnou církevní příslušností. Šatava, L. *Národnostní menšiny*, s. 23.

Dnes se Tefrik nazývá Divrigi. Leží v oblasti Sivas ve střední Anadolii v Turecku, ve východní části Malé Asie. Touto oblastí mimo jiné prochází hedvábná stezka a také Perská královská cesta.

gomilství a katarství na jedné straně a ismailismu na straně druhé – toto je klasická verze, kterou ovšem odmítají zastánci arménských kořenů pavlikiánství.

Rané pavlikiánské učení bylo, jak již bylo zmíněno, dualistické. Podle tohoto učení je tvůrcem a vládcem hmotného světa zlá mocnost – protivník dobrého Boha, který se nachází mimo smyslový svět. Bůh poslal Krista, aby zjevil lidem pravdu o nebeském světě. Kristus podle nich ale neměl hmotné tělo. Pavlikiáni viděli svůj cíl v následování Krista, hmotu ztotožňovali se zlem a pokládali za pramen zla i všechny náboženské symboly. Odmítali i svátost a církevní hierarchii.⁷

Všechny pavlikiánské postoje – antijudaistické tendence, asketismus, odmítání svátosti a kříže – vycházejí z jednoduché premisy, kterou jim poskytuje neomylný princip biblické exegeze.⁸

Pavlikiáni byli neustále pronásledováni křesťanskou církví a často hledali útočiště na arabských územích. Avšak ani Arabové, kteří byli tradičně tolerantní vůči křesťanským heretikům, nenašli pro pavlikiány velké pochopení vzhledem ke skutečnosti, že mnozí z nich hovořili v této době ještě řecky a byli tedy podezříváni, že jsou agenti byzantské říše. Začátkem 8. století arménská církev obvinila pavlikiány ze satanismu. I přes pronásledování pavlikiánského hnutí tato hereze zaznamenala velký úspěch mezi vesnickým obyvatelstvem, protože jim nabízelo přijatelnou alternativu ortodoxního učení.⁹

Městský přepych byl spojován s ortodoxní církví, zatímco pavlikiáni se svým odmítáním hmotného světa a hierarchie byli v očích mnohých křesťanů zastánci jednoduchého vesnického života a víry pro prostý lid.

Kromě toho ortodoxní církev procházela obdobím ikonoklasmu a byla rozdělena na dva nesmiřitelné tábory, zatímco pavlikiáni jednoduše odmítali jakékoliv náboženské symboly a neutápěli se v komplikovaných teologických debatách.

Začátkem 9. století pavlikiánské hnutí zaznamenalo důležitou vnitřní změnu. I když ještě v 8. století jakoukoliv vojenskou činnost pokládali za doménu zlé mocnosti, v 9. století se mnozí pavlikiáni připojili k arabským vpádům na byzantské území.

Byzantské perzekuce byly o to krutější a nakonec zvláště krvavá akce Byzantinců v roce 843 podnítila rozhodnutí pavlikiánské skupiny vytvořit si vlastní stát.

V roce 856 pavlikiánský vůdce Karbeas s podporou Arabů založil město Tefrik, které se stalo nárazníkovým státem mezi Araby a byzantskou říší. Karbeas byl úspěšným vojevůdcem a útočil dokonce i na Konstantinopol. Bohužel v roce 872 pavlikiáni utrpěli zdrcující porážku a Tefrik byl zničen.

V důsledku byzantských perzekucí byli pavlikiáni často přesídlováni na balkánské území na hranice mezi Byzancí a Bulharskem. Na těchto hranicích byli využíváni jako tak zvaní „akriti“, tedy privilegované obyvatelstvo, které zde vykonávalo vojenskou službu.

⁷ CULIANU, P. I. Op. cit., s. 256.

⁸ Tamtéž, s. 258.

⁹ <http://www.iencyklopedie.cz/paulikiani/> 13. 10. 2009

Tímto Byzantinci upevňovali severní hranici proti Bulharům, což pro ně bylo velice užitečné, protože tak chránili svoje majetky.¹⁰

Kromě toho byzantská vláda stěhovala pavlikiány nejen na Balkán, ale také do Itálie, na Sicílii a do Francie. Tyto akce se ukázaly jako osudné pro středověkou Evropu. Přesídlení pavlikiáni totiž podnítili vznik hnutí bogomilů, kteří pak dále inspirovali katary – největší kacířské hnutí středověku.¹¹ Kataři vyvolávali poplach a nepřátelství více než všechny ostatní heretické skupiny a podnítili proto i rozvoj inkvizice.

Pavlikiáni na bulharském území

Na Balkán se pavlikiánské hnutí dostalo s arménskými a syrskými kolonisty, které císař Konstantin V. usadil na bulharském pomezí, avšak v době cara Petra se v Bulharsku toto hnutí rozrostlo téměř v novou církev.

V díle Konstantina Jirečka *Cesty po Bulharsku* můžeme nalézt zmínku o pavlikiánech, konkrétně z období 8. a 9. století. Ta se týkala kolonizace oblasti Plovdivska, o kterou se postarali především Konstantin V. (741–775), Lev IV. Chazar (775–780) a Nikifir (802–811). „Kolonisté nebyli pravověrní křesťané; valná část jejich přidržovala se nejen arménského monofysitismu, ale i dualistického pavlikianismu či manicheismu, od učení církve pravoslavné docela odchýlného. Stykem s těmito heretiky dostalo se učení pavlikiánské i k Slovanům bulharským, u nichž stoupenci jeho sluli bogomilové. Za Anny Komneny v Plovdivě pavlikiáni měli většinu nad pravověrnými a také v okolí celé obyvatelstvo bylo heretické.“¹²

Pokud bychom měli hovořit o současné existenci pavlikiánů, tato skupina se asimilovala. I když malé komunity pavlikiánů přežívaly na balkánském území a v Arménii celá století, tak v 17. století se připojily převážně k římské katolické církvi.

Jireček popisuje: „L. 1635 i oni se přidali k církvi římské, podrževše svého popa Petka Stojanova za kněze; měli dřevěný kostel sv. Trojice beze střechy a čítali prý 200 rodin čili 860 duší, vedle asi 20 domů tureckých. Ještě 1640 mnozí z nich byli nekřtění. Řecký metropolitá toto usazení katolicismu před samým městem arci proná-

Právě působení katarů či valdenských bylo trvalé, nadnárodní a přesahovalo osobnosti jejich vůdců.

Podle byzantského historika Teofana pavlikiáni přišli z Arménie a usadili se v Thrákií v roce 747. Později císař Lev V. těmto pavlikiánským Armenům nařídil nové stěhování, největší z nich proběhlo v roce 970, kdy se v oblasti Filipopolis (dnešního Plovdivu) usídlilo 200 000 Arménů.

Další zmínka o pavlikiánech, i když z pozdějšího období, se objevuje v již uvedeném díle Malcolma Lamberta *Středověká hereze*: „Masinérii křížových výprav a jejich nejviditelnější výsledek – křížácká království v Palestině, měla za následek obnovu kontaktů s východní herezí. Přímý styk křížáků s herezí je doložen velmi málo. Ve skutečnosti známe pouze jediný případ, kde se křížáci dostali k hradu (castrum) obývanému heretiky, pravděpodobně pavlikiány. Křížáci zareagovali tak, že zničili hrad a povraždili jeho obyvatele.“ (s. 67)

¹⁰ <http://luben2.narod.ru/proishod.html> 20. 11. 2009

¹¹ LAMBERT, M. *Středověká hereze*. Praha 2000, s. 156.

¹² JIREČEK, K. *Cesty po Bulharsku*. Praha 1888, s. 94.

Kromě katolictví přijímají pavlikiáni právě také islám, a to hlavně v letech 1625–1630, což dokazuje dokument episkopa Filipa Stanislavova. Ten se zmiňuje o vesnicích v oblasti Svištova, Plevenu a Loveče.

JIREČEK, K. Op. cit., s. 173. Hrabě Marsigli pak v díle popisuje pavlikiánskou modlitebnicí, jež údajně viděl u Plovdivu na jedné ze svých mnoha cest (snad roku 1679). Charakterizuje ji jako otevřené místo pod širým nebem, na němž na dřevěných hácích visely kusy hovězího a jehněčího masa, z obětí konaných na velké kamenné desce, která ležela na stejném místě jako oltář. Tamtéž. V dalším vyprávění má však Jireček o popisu tohoto hraběte pochybnosti. „Okolo v kruhu byly rozestaveny jiné malé stoly kamenné, na kterých toto obětované maso pojídali. Popis ten, pocházející z dob, když obrácení pavlikiánův bylo již dokončeno, jakož i zmínka, že pod stromem stál také kříž, hrubě zdělaný z kamene, před kterým se pavlikiáni prý klaněli a křížovali, vzbuzuje u nás některé pochybnosti, zdali Marsigli neviděl modlitebnicí pavlikiánskou, ale něco velmi obyčejného, co se i dnes po Thrákii všude viděti může: strom na obročišti (místo bývalého kostela), kde sedláci v určité sváteční dni zabíjejí ovce za kurban a jako na posvěcení vesele je pojídají.“ Tamtéž.

Právě tento františkán v prvních letech 17. století začal svou práci ve vsi Petikladencích u Nikopole, s úspěchem kázal a křtil mezi Pavlikiány Dunajskými a položil také první základy katolictví u Pavlikiánů Plovdivských, přičemž je důležité říci, že šlo o nebezpečnou záležitost, protože řečtí biskupové a zatvrzelí pavlikiáni ho nejednou udali u Turků, jakožto španělského a papežského špeha.

O prvních pavlikiánských vesnicích se prameny zmiňují v 16. století mezi městy Nikopol a Ruse v dnešním severním Bulharsku – jsou to především vesnice: Oreš, Petokladenci, Marinopolci a Belene. Další osídlení Pavlikiánů bylo v Rodopech, část z nich žila také v oblasti Rupčos a v povodí řeky Osām. Dalšími místy bylo například Kalabrovo, Chadžijevo, Gabarevo, Karamanovo.

sledoval a dal popa i stařešiny vsaditi do vězení v Trnově, ale tamní Dubrovčané je z rukou kadiho osvobodili.“¹³

Proces „přitahování“ pavlikiánů ke katolické církvi se započal kolem roku 1600 a trval celé jedno století. Zájem o pavlikiány měli i muslimové a pravoslavní. Nejúspěšnější však byli právě katoličtí misionáři, jejichž politika se ukázala jako nejefektivnější. Bylo to dáno zejména tím, že katoličtí misionáři ovládali místní řeč, nabízelí pavlikiánům finanční pomoc, posílali pavlikiánské mládence do Říma na studia a dopřávali jim větší svobodu v jejich víře a konání obřadu.¹⁴

Jireček tak pokračuje: „Nenáviděli kříž i obrazy, viníce pravoslavné z modloslužby. Při křtu dle Ricauta (1665) užívali ohně (se servant de feu dans le baptême); dle zpráv misionářův dalo se to tak, že kněz jejich se dotýkal hlavy věřícího na čtyřech místech svíčkou a to u nich slulo křest ohněm sv. Jana Křtitele. Biskupův za té doby neměli, jen kněží, kteří se ustanovovali udělováním berly, uměli čísti, světili nápoje a jednoduchým obřadem zasvěcovali manželstva. V kostelích dle zpráv misionářův věřící snášeli jídlo a pití a tam za obět se veselili, jedli, pili, opjeli se, zpívali a tančili; i po přijmutí katolicismu chtěli v tom pokračovati a v jedné vsi se zmocnili oltáře za stůl.“

Jireček dále tvrdí, že podle misionářů měli Pavlikiáni staroslovanská evangelia, listy sv. Pavla, skutky apoštolské a apokalypsy, tj. vesměs staré pergamenové rukopisy, které byly z části bosenského původu, psané za krále Tvrdka. Uvádí, že se postili, světili neděle a také pohyblivé svátky a „užívali i osobních jmen křesťanských (Joan, Dimitr, atd.)“.¹⁵

Všimněme si také jejich prvního misionáře: „Ve své izolovanosti, jakož i z antagonismu k pravoslavným, staří tito heretické jevilí jistou náklonnost k církvi římské. Plán získati je pro církev katolickou, zjevuje se nejprve 1581. Prvním misionářem u nich byl bosenský františkán fra Petr ze Soli (Tuzly), jenž od papeže Klementa VIII. (1592–1605) byl jmenován biskupem Sofijským, se sídlem v Čiprovcích, a po horlivé činnosti zemřel 1623.“¹⁶

Ještě v polovině 17. století byli v několika dalších osadách křtěni muži různých věkových kategorií, od mládenců, po starce, ale také ženy. Kněží byli buď místní Bulhaři, nebo Bosňáci, zřídka Dubrovčané, kteří byli vydržováni z Říma.

Geografické rozšíření

Máme doloženo, že osady pavlikiánských Bulharů tehdy tvořily pás, který sahal od Nikopole z Dunaje až k Plovdivu. Bez ohledu na tureckou správu vyznávali víru docela svobodně. Nepřátelské vztahy měli ovšem s křesťanskými sousedy a s řeckou církví.¹⁷

Lubor Niederle zaznamenal geografické rozšíření katolických Bulharů ve svém díle takto: „... sedí v okolí nikopolské (obština

¹³ JIREČEK, K. Op. cit., s. 173.

¹⁴ <http://luben2.narod.ru/proishod.html> 20. 11. 2009

¹⁵ Tamtéž, s. 174.

¹⁶ JIREČEK, K. Op. cit., s. 101–102. Jejich mše byla často čtena na hambarech (mlatech) mezi stohy žita, a pokud byly někde zřízeny kostely, nešlo o kostely v pravém slova smyslu, ale byly to jen slámou kryté chaty.

¹⁷ JIREČEK, K. Op. cit., s. 101.

Asěnovu a Troněvica), v okolí svišťovské (Bělene, Dragomirovo, Orěš, Lžene) a v sedmi vsích u Plovdiva (Seldžikovo, Chalbarliji, Duvanliji, Davadžovo¹⁸, Kalččkiji, Baltadžiji, Giren). V okolíji lovečké jich statistika nezná, za to je katolická obština Bër-darski-Geran u Bělé Slatiny a Gostilja u Orěchova (okruh Vratca). Všichni pocházejí z Plovdivska, kde bylo jejich dávné středisko a seděli dříve v celém pásu osad od Plovdiva do Nikopole. Od nich vyšly i kolonie Bulharů, kteří se usadili v Uhrách (Vinga, Bešenov) a kteří jsou také katoličtí.¹⁹

Jireček mapuje zalidňování krajiny kolem Svišťova. Popisuje, že vedle Balkandžijů jsou mezi přistěhovalci právě i katoličtí Bulhaři z Banátu, jejichž předkové se na počátku 18. století vystěhovali z Nikopolska (ve vsi Deli Süle šlo o 689 osob), a z Malé Asie (ve vsích Deli Süle, Akčar a Alexandrovo, celkem 82 rodin či 470 osob).²⁰

Jireček je definuje takto: „Za Svišťovem následují čtyry vesnice katolických Bulharů, kteří podobně jako souvěrci jejich u Plovdiva slovou Pavlikeni a do počátku 17. století byli přívrženci heresie bogomilské. Dějiny jejich obrácení ku katolicismu dovídáme se z „Acta Bulgariae ecclesiastica“, vydaných právě od akademie Záhřebské. Území jejich sahalo až blízko k Lovči, ale okolo 1727 jedna část se vystěhovala do Malé Valachie, tehda rakouské, a odtud do Banátu; ve vlasti zbyly jen ony čtyry smíšené osady (s 3772 katolíky), podřízené latinskému biskupu Nikopolskému, jehož sídlo se nyní nalézá v Bukurešti.“²¹

Zajímá-li nás zevnějšek katolické čtvrti, Jireček ho popsal jako velmi úhledný a přívětivý, s alejmi po ulicích. Ve svém díle mluví o tom, že na hlavní třídě se vypíná veliký katolický chrám, vedle kterého stojí dům katolického biskupa (podle titulu sofijského), monsignora Menini, který byl rodilým Dalmatincem. Všimá si, že je zde škola chlapecká i dívčí, ve které vedle bulharštiny vládnou také francouzština. Duchovní jsou dle jeho slov z kapucínského řádu, jde především o Italy a Francouze, přičemž své věřící velmi přísně kont-

rolují a navíc jim zakazují i všelijaké okázalé veselí a snaží se omezovat jejich styky s lidmi jiné víry.²²

Pro doplnění dodejme, že existují zmínky také o tom, že ještě v druhé polovině 18. století Pavlikiáni pracovali v Kratově, a protože toto město bylo provrtáno šachtami a stalo se tak městem²³ labyrintu sklepů a průkopů, pracovali zde Pavlikiáni v dolech dokonce i jako mistři do doby, než je vystřídali Řekové.²⁴

Jazyková otázka

Pavlikiáni, kteří se přistěhovali na Balkán, mluvili arménsky. Jejich jazyková asimilace na území Bulharska a dnešní Makedonie probíhala v různém období. Arménština ustoupila úplně na konci 15. století a začátku 16. století, v Makedonii pak ve století 17.

Jireček si při svých cestách všiml také jejich jazyka: „Potomci asiatských pavlikiánů existují podnes jen dle jména. Již dávno přestali mluvit svým jazykem, ať byl syrský nebo arménský, a úplně se pobulharili. Že se jali hovořit bulharsky a ne řecky, ukazuje zjevně, který živel mezi vesnickým obyvatelstvem ode dávna měl převahu. Jen víra jim dlouho zůstala, a když ji opustili, utkvělo na nich vždy ještě jméno její – Pavlikiáni (blh. Pavlikénin).“²⁵

Výjimku tvoří bývalá pavlikiánská oblast u Plovdivu a Karlova ve středním Bulharsku, kde tento proces skončil až na konci 19. století. Důsledkem ukončení bohoslužeb v arménštině a starých arménských obřadů došlo k zákazu svateb, jmen, křojů a tradic.²⁶

Zajímavostí je, že jazykovědci po osvobození Bulharska od osmanské nadvlády v roce 1878 zjis-

¹⁸ Pod jižní stranou starého hradiska, něco přes kilometr od Chisary.

¹⁹ NIEDERLE, L. Slovanství. Zeměpisný a statistický obraz současného Slovanstva. Praha 1909, s. 151.

²⁰ JIREČEK, K. Op. cit., s. 195.

²¹ JIREČEK, K. Op. cit., s. 195–196. Jireček je velice konkrétní, a tak z poznámky můžeme vyčíst, že se jednalo o vesnice Beleni, kde bylo 1437 katolíků, Oreše s 800 katolíky, Láženi s 680 katolíky a Tránčevica s 855 katolíky. V posledních dvou byli přítomni i protestanti.

²² Tamtéž, s. 102–103. Jireček pokračuje přesnými čísly a popisuje katolické čtvrti: „Nynějších katolických Pavlikiánův čili jak úředně slovou, „Bulharo - katolíkův“ napočítla rumelská statistika (1885) 9444 duší. Bydlí v desíti vesnicích ve třech skupinách. První skupina leží na sever od města na cestě k Hissaeru (Davadžovo, Duvanlii celé, Seldžikovo, Hambarlii smíšené), druhá na severovýchod v nížinách okolo ústí Sremy (Kčččklii, Baltadžii, obě po 2000 duších celé, Giren smíšené), třetí na jih (několik rodin v Komatově a Achlanu). V městě samém nalézá se „Pavlikiánská mahala“ (2487 duší) na jih pod skalami Džambaz - tepé na cestě ke Stanimace, zrovna tam, kde stála čtvrť starých „Popelicans“ za vévody Reniera. Avšak nepřetržitě trvání této čtvrti není zaručeno, neboť ve zmíněných listech misionářův 17. věku o těchto městských Pavlikiánech není ještě žádná zmínka.“ Tamtéž.

²³ Dnes toto město leží na severovýchodě Republiky Makedonie.

²⁴ JIREČEK, K. Op. cit., s. 417.

²⁵ Tamtéž, s. 100.

²⁶ <http://www.quniverse.sk/buzekova/lectures/prednaska8.htm> 13. 10. 2009

tili, že Pavlikiáni mluví bulharsky, ale zvláštním dialektem, ve kterém jsou patrné stopy arménštiny. V bulharské literatuře se tak mluví o pavlikiánském nářečí, pavlikiánském dialektu a řeči.

Podle jazykovědce Nena Nedelčeva dnes existuje celá pavlikiánská nářeční skupina, ne jen pavlikiánská řeč. Zmíněná skupina má svoji historii a dělí se na různé podskupiny, což je důsledek nekoncentrovanosti pavlikiánského obyvatelstva v jedné oblasti.²⁷

Kulturní charakteristika

O menšinových organizacích nebo spolcích Pavlikiánů, ve kterých by se shromažďovali či pořádali nějaké akce, nejsou známy žádné informace.

Folklor a tradiční lidová kultura²⁸ se projevují převážně ve slovesné formě, takže lze doložit například pavlikiánské povídky, legendy či pověry. Některé z nich jsou zapsané, existuje dokonce ně-

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Prvním pokusem o celostní charakteristiku a analýzu systému svátků a obřadů náboženské menšiny bulharských katolíků, která je založena na terénních výzkumech z dvaceti vesnic, je publikace Angela Jankova *Kalendarni praznici i običaji na bălgarskite katolici (kraja na XIX – sredata na XX vek)*. Sofija 2003.

kolik knih, většina z nich je součástí banátského bulharského folklóru. Lidové písně Pavlikiánů jsou velice populární, jmenujme například *Palučenska muma*, *Palučensci biulčeta*, *Palčensku veselji* a další.²⁹

Závěrem

Pavlikiánství je křesťanské dualistické hnutí, které se objevilo v Arménii v 7. století. Jelikož jeho přívrženci byli věčně pronásledováni, tyto heretické skupiny se nedostávaly jen na arabská území, ale objevily se i na území Balkánu, konkrétně v bulharských oblastech. V 17. až 18. století pak část těchto pavlikiánů přijala katolictví. Jejich potomci dnes³⁰ žijí právě na bulharském území, v oblasti Plovdivu a Nikopole, ale také v například v Banátu.

²⁹ <http://bg.wikipedia.org/> 23. 10. 2009

³⁰ Zde bych ještě zmínila dvě novodobé práce, které se věnují právě katolickým Bulharům, je to práce etnologická od Cretany Bonevy *Brak i semejstvo pri bălgarite katolici ot Plovdivsko pres pãrvata polovina na XX vek* (Sofija 2005) a dále práce historická Svetozara Eldãrova *Katolicite v Bãlgarija (1878–1989). Istorieško izsledvane* (Sofija 2002).

SUMMARY & KEYWORDS

This article discusses about historical development of paulicians' movement, and their geographical boundaries. I would like to describe the characteristics of Paulicians in Bulgaria, also I must mention the landmark event like the baptism of this population and also I will say something about the manifestations of traditional culture of Paulicians.

- ▶ paulicians, Paulicians, Catholics, Bulgaria, baptism, historical development, geographical boundaries
- ▶ pavlikiáni, Pavlikiáni, katolíci, Bulharsko, křest, historický vývoj, geografické vymezení